

Til
Vestfold Fylkeskommune

Kopi
Fylkesmannens landbruksavdeling

GJENNESTADTUNET 85
3160 STOKKE
TLF.: 410 67 532
VESTFOLD@JORDVERN.NO
WWW.JORDVERN.NO
ORG.NR.: 913 061 284

Stokke, 03.12.2018

Revisjon av Regional plan for bærekraftig arealpolitikk i Vestfold, Høringsuttalelse fra Jordvern Vestfold

1. Sammendrag

Jordvern Vestfold gir fortsatt sin støtte til RPBA for Vestfold, men vil understreke at planen må baseres på effektive og forpliktende virkemidler og følges opp av alle aktører i Vestfold, spesielt kommunene. Gjeldende RPBA har ikke gitt et tilstrekkelig effektivt langsiktig vern av dyrket og dyrkbar jord.

Revidert RPBA for Vestfold må være basert på nasjonal jordvernpolitikk. Det betyr at nye mål og tiltak i den nasjonale jordvernpolitikken innarbeides i RPBA.

Jordvern Vestfold ser det som avgjørende for RBPA's troverdighet og robusthet at det foreligger konkrete retningslinjer som vil være grunnlag for innsigelse fra regional myndighet. Jordvern Vestfold støtter foreslåtte retningslinjer.

For å sikre at planen med tilhørende retningslinjer fungerer etter hensikten vurderer Jordvern Vestfold at det er behov for en bedre dokumentasjon av arealdisponeringen. Samfunnet trenger et mer operativt verktøy for å måle omdisponering av matjord enn dagens KOSTRA-rapportering.

Generelt vil Jordvern Vestfold peke på at Vestfold er i en særstilling innenfor arealdisponering og matproduksjon i Norge. De gunstige vilkårene for matproduksjon gjør at det må legges avgjørende vekt på jordvern, også rundt etablerte byer og tettsteder.

2. Betydningen av jordvern og bærekraftig arealbruk

Styrking av jordvernet i Norge er nødvendig ut fra blant annet hensynet til nasjonal matvaresikkerhet og for å sikre ressursgrunnlaget for bioøkonomien, med eksisterende og nye næringer som er nødvendige for vekst og verdiskapning innenfor rammene til internasjonale klimaforpliktelser. Landbruket og næringsmiddelindustrien er allerede svært viktige næringer, se faglige rapporter utarbeidet av Agri Analyse som dokumenter næringsklynger:

www.agrianalyse.no/publikasjoner/selvforsyning-av-mat-og-arealbruk-article319-856.html

www.agrianalyse.no/publikasjoner/landbruk-og-matindustri-i-vestfold-article329-856.html

En stadig økende befolkning og den fremtidige klimautviklingen med økt global temperatur og mer ekstremvær forsterker behovet for matjordarealer. Tørken sommeren 2018 understreker dette. Det er grunn til å understreke at Vestfold har et særlig stort potensial for matproduksjon.

Generelt vil Jordvern Vestfold peke på at Vestfold er i en særstilling innenfor arealdisponering og matproduksjon i Norge. De gunstige vilkårene for matproduksjon gjør at det må legges avgjørende vekt på jordvern, også rundt etablerte byer og tettsteder. Følgelig må markedets etterspørsel etter bolig- og næringstomter søkes imøtekommet ved fortetting, transformasjon og bruk av arealer som ikke er dyrkbare. I et langsiktig perspektiv må det vurderes utvikling av nye byer og tettsteder både i Vestfold og på Østlandet for øvrig for å redusere presset på etablerte byer. Nye klimavennlige teknologiske løsninger vil være en viktig driver innenfor blant annet transport og energi. Jordvern Vestfold ønsker å trekke fram utviklingen rundt nye Skoppum stasjon som et eksempel. Her må Vestfoldsamfunnet være bevisste fra starten av på hvordan nærområdet skal utnyttes arealeffektivt og bærekraftig.

3. Mål for jordvernpolitikken – nasjonal jordvernpolitikk i Vestfold

Revidert RPBA for Vestfold må være basert på nasjonal jordvernpolitikk. Jordvern Vestfold finner grunn til å etterlyse en nærmere beskrivelse av nasjonal jordvernpolitikk i RPBA-dokumentet og en vilje til å innarbeide konsekvenser av denne politikken som er bredt forankret i Stortinget, se punkt 5 og 6 nedenfor.

Stortingets vedtak i 2015 om nasjonale mål på øvre grense for omdisponering av dyrket jord, med omdisponering av 4000 dekar pr år innen 2020 er et skritt i riktig retning. Flertallet i Stortinget anmodet i vårsesjonen 2018 regjeringen om å følge opp den nasjonale jordvernstrategien og forsterke arbeidet for å verne dyrket og dyrkbar jord, jf. Innst. 112 S (2017-2018). Regjeringen la i oktober 2019 frem en ny nasjonal jordvernstrategi i statsbudsjettet for 2019 og innstillingen avgis av næringskomiteen 4. desember 2018. Man kan trygt slå fast at den nasjonale jordvernpolitikken stadig skjerpes inn.

Jordvern Vestfold forutsetter at både denne og framtidige revideringer av RPBA for Vestfold innarbeider nye mål og tiltak i den nasjonale jordvernpolitikken. Jordvern Vestfold mener Vestfold bør ligge i forkant av den nasjonale innskjerpede jordvernpolitikken!

Vestfold har 4 % av Norges dyrka mark. Det kunne tilsi at vår andel av årlig omdisponering skal være 4000 dekar x 4% =160 dekar. Agri Analyse problematiserer derimot med rette hvor mye mat og næring vi kan få fra ett dekar matjord (Agri Analyse, rapport 5-2015):

Arealer hvor det kan dyrkes potet eller gulrot til industri har adskillig høyere verdi for forsyningsevnen vår. Omdisponering av matjord i Vestfold er derfor langt mer alvorlig enn i mesteparten av resten av landet. Dette er jord av svært høy kvalitet. Mens et dekar som det dyrkes gulrøtter (eller poteter) på i Vestfold kan gi 3.525.000 kilokalorier per år, så gir et dekar med grovfôr bare 104.000 kilokalorier i form av melk og kjøtt. Det trengs med andre

ord 34 dekar med grovfôr for å erstatte ett tapt dekar hvor det dyrkes gulrøtter. Ved å bryte ned det nye nasjonale jordvernmålet synliggjøres det at man i Vestfold i svært liten grad kan fortsette å omdisponere dyrket mark.

Tar man altså hensyn til matproduksjonspotensialet per dekar matjord og skjønnsmessig sier at vi i Vestfold i snitt produserer 16 ganger så mye næring per dekar som i resten av landet, så bør vi maksimalt omdisponere $160 \text{ dekar} / 16 = 10 \text{ dekar}$ årlig!

Når vi vet at omdisponeringen også innebefatter store infrastrukturprosjekter, så kan vi like gjerne først som sist si at vi i Vestfold ikke skal omdisponere matjord til bolig, næring og offentlige formål hvis vi skal følge nasjonal jordvernpolitikk!

Derfor har jordvernforeningene og – alliansene i Norge foreslått i sin høringsuttalelse til regjeringen våren 2018 at Stortinget vedtar en 0-visjon for omdisponering av matjord til bolig- og næringsformål. Eksisterende mål på maksimalt 4000 dekar halveres til maksimalt 2000 dekar dyrket jord innen 2024. Det må være et tilsvarende omdisponeringsmål for dyrkbar jord. Selv om forbruket av dyrket mark er blitt noe redusert de siste årene, er den nåværende utviklingen ikke bærekraftig og undergraver fremtidige generasjoners mulighet for matproduksjon. Vår uttalelse om ny nasjonal jordvernpolitikk følger vedlagt til orientering.

4. Erfaringer med RPBA i Vestfold

Jordvern Vestfold mener generelt at det er viktig med en regional plan for bærekraftig arealbruk i Vestfold. Jordvern Vestfold vil likevel peke på noen vesentlige svakheter ved foreliggende RPBA, jf. også den foretatte evalueringen.

For det første har ikke gjeldende plan gitt et tilstrekkelig effektivt langsiktig vern av dyrket og dyrkbar. Planen har i stedet lagt til rette for og legitimerer en fremtidig nedbygging av arealer som er blant Norges fremste til matproduksjon. Dette kan oppsummeres i følgende evalueringspunkter:

- Kommunene har i for liten grad forholdt seg til vedtatt RPBA og ikke innarbeidet RPBA i kommuneplanene.
- RPBA burde vært bindende for kommunene, slik at man sikrer at RPBA faktisk følges opp i den enkelte kommuneplan.
- Kommunene har i gjeldende kommuneplaner brukt veldig mye dyrket mark tidlig i planperioden. Fylkeskommunen burde som planmyndighet hatt en mer aktiv rolle, herunder fulgt opp rekkefølgebestemmelsen. Dette må strammes inn betydelig i revidert RPBA og kommunene må vurdere om avsatte områder til utbyggingsformål kan tilbakeføres til landbruksformål.
- Flere kommuner har ikke tatt inn langsiktige utviklingsgrenser (LUG) i sine kommuneplaner.
- Sentrale føringer og forutsetninger i RPBA og flere kommuneplaner har ikke truffet. For eksempel befolkningsveksten og strategier for fortetting. Dette har ført til et ekstra press på dyrket mark.

- Man har ikke tatt ut potensialet for fortetting i byer og tettsteder. Det bør derfor i revidert RPBA utarbeides måltall for fortetting og transformasjon.

Jordvern Vestfold mener at man må ta lærdom av disse erfaringene i arbeidet med revidert RPBA, slik at planen blir et faktisk godt verktøy for å sikre jordvern og matproduksjon. For å lykkes i arbeidet med RPBA er det avgjørende at planleggere og folkevalgte i kommunene har god kunnskap om planen. Det samme gjelder ulike offentlige organer og næringslivet.

For det andre har ikke gode intensjoner/retningslinjer i RPBA i tilstrekkelig grad blitt fulgt opp av regionale myndigheter. Verken fylkesmannen eller fylkeskommunen har tilstrekkelige virkemidler til å sikre nasjonal jordvernpolitikk når kommuner legger til rette for utbygging av verdifulle landbruksområder. Etter vår oppfatning må regionale myndigheters rolle derfor generelt styrkes innenfor arealdisponering og jordvern.

For det tredje mangler RPBA robuste og effektive virkemidler som sikrer vern av matjord og stimulerer til at nye arealer tas i bruk til matproduksjon. Virkemidler i nærings- og landbrukspolitikken er viktig for å understøtte planen.

Sist men ikke minst har RPBA manglet en bedre dokumentasjon av arealdisponeringen. Vi viser til punkt 6 nedenfor og våre kommentarer om et online arealregnskap over arealer som er avklart i RPBA etter hvert som de foreslås lagt inn i kommuneplaner og blir regulert.

Generelt vil Jordvern Vestfold understreke viktigheten av at man tydeliggjør resultatmål- og indikatorer i RPBA, slik at man i ettertid kan vurdere om planen faktisk har gitt resultater og bidratt til samfunnsutvikling i pakt med formålet. Man må f.eks. kunne tallfeste mål for fortetting og transformasjon.

5. Foreslåtte retningslinjer i planforslaget

Jordvern Vestfold mener det er positivt at det i revidert RPBA foreligger konkrete retningslinjer, som i større grad bruker begrepet «skal» enn «bør». Det er også bra at det i revidert RPBA slås fast at brudd på disse retningslinjene vil være innsigelsesgrunn. Jordvern Vestfold ser det som avgjørende for RBPAs troverdighet og robusthet at det foreligger konkrete retningslinjer som vil være grunnlag for innsigelse fra regional myndighet.

Jordvern Vestfold vil gi sin tilslutning til planens foreslåtte retningslinjer som vil kunne styrke jordvernet, og vil fremheve blant annet:

- Dersom retningslinjene i RPBA ikke følges opp, kan det gi grunnlag for innsigelse (R2). Jordvern Vestfold foreslår derimot at ordlyden endres til «...gir det grunnlag for innsigelse».
- Hoveddelen av utbyggingen i Vestfold frem til 2040 skal skje som fortetting/transformasjon (R5.)
- Potensialet for fortetting og transformasjon innenfor byer og tettsteder skal utnyttes før det åpnes for å ta inn nye arealer til utbyggingsformål (R5).
- Arealer til utbyggingsformål skal henge sammen med befolkningsvekst med mer og utbyggingsrekkefølgen skal prioriteres i kommunen (R6).

- At hensynet til landbruket skal tillegges avgjørende vekt utenfor LUG og at det ikke tillates formålsendring av dyrka og dyrkbar mark til bolig, næring og offentlige formål utenfor LUG (R24).
- Innenfor LUG skal fortetting/transformasjon og andre arealer egnet for utbygging, tas i bruk før det åpnes for formålsendring av dyrka og dyrkbar mark (R24).
- Omdisponering av dyrka og dyrkbar mark skal skje så sent som mulig i planperioden (R 24). Man må unngå at kommunene igjen avsetter store områder dyrket mark til utbyggingsformål tidlig i planperioden.
- Det er definert en egen retningslinje (R26) som sier at Vestfold også skal begrense bruk av matjord til et minimum ved utforming av infrastruktur, herunder gang- og sykkelveier, og at eventuell omdisponering krever kompensierende tiltak. Jordvern Vestfold foreslår derimot at «vurderes» strykes i R26 for å tydeliggjøre at dette er et krav.

6. Mangler i revidert RPBA

Jordvern Vestfold vurderer at det er nødvendig med en rekke effektive virkemidler om målene i nasjonal og regional jordvernpolitikk skal oppnås. Vi ber om at man i videre arbeid med planutkastet vurderer å forsterke og ta inn flere virkemidler som er relevante både i nasjonal og regional jordvernpolitikk, for eksempel:

Bedre dokumentasjon – arealbudsjett-/regnskap

For å sikre at planen med tilhørende retningslinjer fungerer etter hensikten vurderer Jordvern Vestfold at det er behov for en bedre dokumentasjon av arealdisponeringen. Samfunnet trenger et mer operativt verktøy for å måle omdisponering av matjord enn dagens KOSTRA-rapportering.

Jordvernforeningene i Norge har derfor bedt regjeringen etablere en ordning for arealbudsjett- og regnskap hvor hvert fylke må ha en *fortløpende og fullstendig* oversikt over all dyrka- og dyrkbar jord som foreslås omdisponert. Jordvern Vestfold vil anbefale at fylkeskommunen som planmyndighet eller fylkesmannen administrerer et digitalt arealregnskap som bør knyttes mot kart (GIS-basert). Jordvern Vestfold ber om at det i revidert RPBA tas inn en nærmere beskrivelse av hvordan man vil sikre et løpende og korrekt arealregnskap, slik at bruk/forbruk av matjord kan dokumenteres fortløpende. I denne ordningen vil arealer bli lagt inn i regionale planer og kommune-/kommunedelplaner, samt kommunale jordvernmål fungere som arealbudsjett.

Videre må all omdisponering av dyrka og dyrkbar mark meldes til den som administrerer arealregnskapet så fort det varsles oppstart av detaljregulering og når eventuell detaljregulering vedtas. Det skal oppgis hvor store areal med dyrka eller dyrkbar mark planen legger beslag på. Kvaliteten av jorda skal fremkomme, og om nødvendig kartlegges, og det skal gjøres rede for hvordan omdisponert matjord skal disponeres.

Denne informasjonen skal være lett tilgjengelig for publikum til enhver tid. Tallene rapporteres til Mat- og landbruksdepartementet og offentliggjøres for publikum på fylkeskommunens eller fylkesmannens hjemmeside fortløpende.

Dette regnskapet og rapporteringen skal også inneholde tall for byggetiltak og lignende som ikke trenger omdisponeringsvedtak etter jordloven (= landbrukets egen nedbygging).

Jordvern Vestfold foreslår på denne bakgrunn at det i revidert RPBA tas inn at hver kommune skal utarbeide kommunale jordvernmål i tråd med det regionale målet. Fylkesmannen (eller fylkeskommunen) godkjenner det kommunale jordvernmålet i kommuneplanprosessen.

Jordvern Vestfold oppfordrer Vestfold Fylkeskommune om å ta initiativ til å bli pilotfylke for en ordning med arealbudsjett og -regnskap.

Nydyrking og planmessig flytting av mold/matjord.

Jordvern Vestfold vil understreke at jordflytting er en nødløsning, og kun for de tilfellene hvor nedbygging av matjord er unngåelig. I foreslått Handlingsprogram (kap 5 i høringsdokumentet) er det kun nevnt tiltak som omhandler dette. Handlingsprogrammet må suppleres med tiltak som hindrer nedbygging av matjord.

Vi registrerer at Vestfold er i front med en egen veileder om matjordflytting og at det settes krav om matjordplan (R25). Ved flytting av matjord må det alltid vektlegges at jordflyttingen skal bidra til å opprettholde potensialet for matproduksjon. Ordlyden i R25 må endres så dette kommer klart fram.

Det er bra at det foreslås at veilederen skal revideres etter noen års erfaring. Jordvern Vestfold bistår gjerne med vår kompetanse.

Vestfold-samfunnet bør som en følge av vårt arbeid med matjordplaner også arbeide med endringer/presiseringer i PBL som gjør det mulig å kreve nydyrking i de tilfellene hvor matjord bygges ned.

I forbindelse med større tiltak innen samferdsel og andre offentlige formål erverves ofte store arealer med matjord midlertidig. Matjorda må ikke oppbevares under det midlertidige ervervet slik kvaliteten ødelegges eller forringes. Det må lages sentrale regler/forskrifter for slike erverv av kompetent myndighet, for eksempel NIBIO.

Infrastruktur

Det er bra at RPBA har laget en egen retningslinje 26 som omhandler forholdet mellom utbygging av infrastruktur og vernet av matjorda. Det er et viktig signal fra Vestfoldsamfunnet til de som planlegger infrastruktur om at i Vestfold må vi gjøre det vi kan for å unngå nedbygging av matjord.

Som nevnt i punkt 5 foreslår vi at teksten i retningslinje 26 gjøres tydeligere og mer forpliktende.

Både utbygging av dobbeltspor på Vestfoldbanen og utbygging av nye transport-/veisystemer i Vestfold-byene vil utfordre jordvernet. Jordvern Vestfold vil sterkt anbefale at denne problemstillingen beskrives og vurderes nærmere i kap 3.8 Transportsystemer.

Ved valg av traseer/korridorer for fremtidige jernbane- og veiprosjekter må det tas særlig hensyn til jordvern. Ved nedleggelse av gamle jernbanestrekninger lokalisert i landbruksområder kan det komme enda tydeligere fram i RPBA at Vestfoldsamfunnet stiller krav om og at det stimuleres til tilbakeføring til landbruksformål der dette er hensiktsmessig. Dette vil kompensere noe for tapet av matjord ved bygging av ny jernbane og gi mulighet for å legge til rette større sammenhengende landbruksområder.

RPBA bør si noe om at vi krever en konsekvensutredning av både direkte og indirekte belastning på dyrket og dyrkbar jord i startfasen av prosjektene. Konsekvensutredningen skal alltid inneholde arealregnskap for avgang av dyrka og dyrkbar mark og eventuelt nydyrking knyttet til ulike trasevalg.

Ved planlegging og gjennomføring av store, offentlige byggeprosjekter som f. eks vei og jernbane, skal en sikre at jordvernet ivaretas i så vel overordnet plan, og ved koordinert lokal og regional plan, der flere kommuner eller fylker berøres.

7. Avslutning og oppsummering

Vi vil generelt understreke at det kreves en strengere oppfølging av retningslinjene i revidert RPBA for å sikre samfunns målet om at matjordarealet skal være økt i 2040. Det må skje en tett oppfølging av retningslinjene i arbeidet med hver enkelt kommuneplan.

Jordvern Vestfold gir fortsatt sin støtte til RPBA for Vestfold, men vil understreke at planen må baseres på effektive og forpliktende virkemidler og følges opp av alle aktører i Vestfold, spesielt kommunene. Jordvern Vestfold vil ikke kunne støtte en RPBA som er mindre forpliktende og mindre ambisiøs enn fremlagt høringsutkast. En slik plan vil være i direkte strid med nasjonal jordvernpolitikk og kunne legitimere en systematisk nedbygging av Norges beste dyrkingsjord.

Hvis revidert RPBA ikke følges opp på en forpliktende måte av hele Vestfold-samfunnet, vil Jordvern Vestfold forholde seg systematisk til enkeltsaker og løpende sette jordvern på dagsordenen.

Jordvern Vestfold vil understreke betydningen RPBA har for å gi næringslivet mest mulig forutsigbare og like rammevilkår i Vestfold. Det vil være uheldig om man innenfor Vestfolds beskjedne areal åpner for stadige dragkamper om lokalisering av næringsvirksomhet.

Med vennlig hilsen

Jordvern Vestfold

Dag N. Kristoffersen, leder

Arne Nøkland, nestleder